

crkva u svijetu

RASPRAVE I ČLANCI

HUMANISTIČKA PSIHOLOGIJA (II)

Želimir Puljić

2. BIT, ZADAĆA I TEORETSKI PRINCIPI HUMANISTIČKE PSIHOLOGIJE

2.1. Bit i zadaća humanističke psihologije

Humanistička psihologija, »treća psihološka sila«, prema MASLOWU (1971, 6) je »prolazna i služi kao prolog četvrtoj koja će biti ljudskija i transhumanistička«. Pojavom humanističke psihologije počela se ponovno naglašavati vrijednost subjektivnog iskustva kao »jedinog temelja na kojem se mogu graditi apstraktne spoznaje« (MASLOW, 1971, 21). Zato se humanistička psihologija trudi da što potpunije opiše stvarnost koja je izražena riječima »živjeti kao ljudsko biće«. Sigurno da taj cilj neće nikada biti potpuno ostvaren, ali to nipošto ne umanjuje važnost jednog takvog zadatka. Da bi bio što kompletniji, jedan će takav prikaz morati obuhvatiti inventar prirodnih ljudskih sposobnosti kao:

- sposobnost ljudskog osjećanja, mišljenja i djelovanja;
- njegov rast, evoluciju i opadanje;
- njegovu interakciju s okolinom;
- čitavo područje iskustava koja su čovjeku dohvatljiva;
- i na koncu će se morati pozabaviti i smislom koji čovjek ima u krilu svemira.

Imajući sve to u vidu humanistička psihologija se trudi da prostudira one aspekte ljudskog iskustva koji imaju važnu ulogu u njegovu svagdašnjem životu. Zato ona pokušava da shvati i opiše iskustva koja su familijarna svakom čovjeku, kao npr. »ljubav«, »bol«, »volja«, »strah«, »nada« i drugo (MASLOW, 1973a; MAY, 1971; PERLS, 1971). U ovom smislu i vele

MADDI-COSTA (1972, 3) da »humanizam, kako ga prikazuju pripadnici ove treće sile, vodi prema psihologiji koja će biti centrirana ne samo na ljudskom biću, nego koja pozitivno vrednuje sve njegove sposobnosti i aspiracije po kojima se razlikuje od nižih životinja i koje ga čine krojačem vlastite sudbine. Moć izbora, volja, misao, imaginacija, introspekcija, autokritika, težnja za budućim, stvaralaštvo, sve su to vrlo važni argumenti za humanističku psihologiju jer se tiču sposobnosti i interesa koji izgledaju jedinstveni za ljudsko biće kao vrstu.« Moglo bi se reći da je to baš ono što razlikuje humanističku psihologiju od determinističkih psihologija. Ove zadnje uglavnom naglašavaju kako treba najprije otkriti »temeljne zakone ponašanja«, koji će nam zatim dopustiti da konstruiramo »apstraktnu strukturu« kojom ćemo rastumačiti »pojedinačna događanja«. BUGENTAL (1973, 17) drži da takva orijentacija, koja smatra da je »prihvatljivo kao znanstveno samo ono što je objektivno, »opasno ograničava psihologiju« jer pokušava staviti psihologiju »u okvire pozitivnih znanosti«, a to je po mišljenju POLANYIJA (1969, 156) »destruktivno, neshvatljivo i neprihvatljivo«.

Humanistički psiholog smatra da je »vrlo jeftino i jednostavno prihvaćati kao područje proučavanja samo ono što je na dohvat našeg opažanja« (BUGENTAL, 1973, 17), a pri tom zanemariti neizmjerne ljudske mogućnosti. On naprotiv prihvaća kao stalni izazov ljudsku stvarnost koju nikada neće potpuno razumjeti, i osjeća se vrlo zadovoljnim kad je u toj neizmjernosti uspio barem nešto shvatiti i protumačiti. On ne prihvaća stavove »mehanicističkog psihologa« (to je BUGENTALOV izraz, 1973, 16) po kojima se sva ljudska iskustva mogu shvatiti i protumačiti »svođenjem na jednostavne i već poznate fenomene« po klasičnoj formuli: »to ti je ništa drugo, nego« (»nothing but«). Humanističkom psihologu to izgleda »olako pojednostavljivanje«, slično kao kad bi se Parthenon htjelo protumačiti kao da je »ništa drugo, nego hrpa kamenja«, Mona Liza »mješavina uljanih boja na platnu«, a Peta Beethovenova simfonija »samo skup različitih zvukova«. Bilo bi to »pretjerano pojednostavljivanje«, rekao bi MAY (1967, 17: »nimis simplicandum«). Humanistički psiholog nastoji opisati ljudsko iskustvo onakvim kako se pojavljuje i budući da prihvaća čovjeka kao stvaralačko biće, pita se kako bi se to iskustvo moglo još više proširiti i još bolje doživjeti. Više voli studirati one aspekte ljudskog djelovanja koji ga čine različitim od životinjskog svijeta i po kojima se očituje kao jedinstven i jedincat: razumsku misao, imaginaciju, komunikaciju, otkrića, umjetničko stvaranje. On ne prihvaća formulu »ništa drugo nego« po kojoj se čovjeka bilo svelo na »skup mišićnih grčenja, nutarnjih i vanjskih reakcija« (BUGENTAL, 1973, 442), lišivši ga na taj način i volje, i razuma, i osjećaja. Takva vizija čovjeka njemu izgleda »manipulatorska i nepodobna« (MASLOW, 1974, 10). Humanističkom je psihologu važno kako pomoći čovjeku »da bude (TILLICH, 1967; BUGENTAL, 1965), »da raste« (BÜHLER, 1959) i »da se autorealizira« (MASLOW, 1971). On je svjestan da je naše poznavanje čovjeka vrlo bijedno i da je »čovjek predodređen da u neku ruku ostane vječita nepoznanica« (BÜHLER — MASSARIK, 1969, 145: Der Mensch ist dazu bestimmt, ein ewiges Mysterium zu bleiben«). Ipak on polazi od nekih pretpostavki:

- Odbacuje opis ljudskog bića i njegovih iskustava koji se bazira isključivo (ili velikim dijelom) na životinjskom carstvu kao neadekvatno i krivo tumačenje čovjeka (BUGENTAL, 1973, 19)
- Naglašava kako je cilj proučavanja važniji od metodologije koja se upotrebljava (BÜHLER, 1973, 118)
- Prvenstveno razmatra subjektivna individualna iskustva, naglašavajući da je ono bitno za sve ljudske pothvate (KOESTLER, 1973, 71)
- Interesira se za ono što je individualno, izuzetno, nepredvidivo, umjesto za ono što je regularno, uniformno i univerzalno (KEYES, 1976; MASLOW, 1971, 79)
- Trudi se da pronađe sve čim bi se moglo obogatiti i proširiti ljudsko iskustvo, odbacujući paralizirajuću postavku »to je ništa drugo nego« (MAY, 1970b, 13)

Humanistički su psiholozi zato u traženju novih metodoloških istraživanja koji ne bi djelovali alijenirajuće na čovjeka (BÜHLER, 1973). Oni se zato bore protiv svakog »otčovječenja« (POLANY, 1969, NEILL, 1960), protiv svakog pokušaja da se čovjeka svede na objekt (MAY, 1970b); FROMM, 1971), pokušavaju da spase čovjeku sve ono što ga čini ljudskom osobom (BUGENTAL, 1965; FRANKL, 1970). Oni nastoje proučavati i sva neistražena područja ljudskog bivovanja (MASLOW, 1971), upozoravajući kako je takav način studiranja čovjeka ljudskiji i bogatiji (ROGERS, 1970).

2.2. Teoretski principi humanističke psihologije

2.2.1. Proučavanje individuuma u njegovoj cjelovitosti i specifičnosti

Jedan od glavnih objekata humanističkih psihologa je, kao što smo vidjeli, pokušaj integracije, težnja da se čovjek proučava i shvati kao totalitet. Kako je humanistička psihologija skup raznih pravaca koji na ovaj ili onaj način proklamiraju dostojanstvo čovjeka, nije čudo što razni autori naglašavaju i razne aspekte ljudskog djelovanja. Tako MASLOW (1971, 193) ističe »projekt koji čovjek ima o sebi« kao glavnu karakteristiku. MAY (1965) naglašava »intencionalnost« u smislu težnje prema nečemu, a ROGERS (1973) pod utjecajem POLANYIJA (1958) vidi ostvarenje ovog totaliteta u »realizaciji međuljudskih odnosa«. BÜHLER-MASSARIK (1969, 346) su nakon mnogih istraživanja došli do zaključka da ljudi većinom žive i doživljavaju »život kao cjelovitost, kao jedan totalitet«, da »žive s projektom i intencionalnošću« (MAY, 1965). To je ona nutarnja sila, »jezgra«, veli BÜHLER (1974, 43), koja tjera ljude da se »aktualiziraju« (FROMM, 1941; HORNEY, 1950) i da ostvare neki plan u životu (BÜHLER, 1959) realizirajući vlastiti potencijal i sposobnosti (MASLOW, 1971). Mogli bismo ovako nabrajati u nedogled načela raznih autora koji su pridonijeli rađanju »treće psihološke sile«. Čini nam se ipak korisnijim iznijeti nekoliko antropoloških principa nekih autora humanističkog pokreta.

2.2.2. Nekoliko antropoloških principa nekih auktora humanističkog smjera

Izlažući neke antropološke principe u humanističkoj psihologiji poslužit ćemo se slijedećim autorima: GOLDSTEIN (1963; 1959), MASLOW (1973a; 1971), ROGERS (1961; 1970) i MAY (1970a; 1970b). Čini se da su oni najbolji predstavnici »organizmičkog« (GOLDSTEIN), »holističkog« (MASLOW), »femenološkog« (ROGERS) i »egzistencijalnog« (MAY) orijentacionog opredjeljenja unutar samog humanističkog pokreta.

2.2.2.1. Čovjek kao »cjelovitost« više je nego zbroj njegovih sastavnih dijelova

Iako humanistički psiholozi naglašavaju različite aspekte, ipak bi se moglo reći da se svi slažu u tome kako prilikom studiranja i proučavanja čovjeka treba uvijek imati na umu da je on »ujedinjena cjelovitost« a ne »serija različitih dijelova«. BUGENTAL (1965, 17) piše u tom smislu kako je jedna od temeljnih postavki humanističke psihologije u tome da se prihvaća »čovjeka kao nešto više nego zbroj sastavnih funkcionirajućih dijelova«. A GOLDSTEIN (1963, VII) kategorički tvrdi da »samo ona metodologija može donijeti ploda koja u pozadini ima stalno cjelovitost organizma«. GOLDSTEINOVA (1963) organizmička teorija ima mnogo zajedničkog s gestalt-psihologijom po kojoj je nemoguće studirati jedan dio izolirano od drugoga. MASLOW (1973a, 61), koji u tome slijedi GOLDSTEINA i gestaltiste, govori o individuumu kao »nečem cjelovitim, organiziranom, integriranom«. Kad Petar, npr., veli da je gladan, ne kaže se da je Petrov stomak gladan, nego: »Petar je gladan«. Utaživanje gladi jest proces koji se tiče cijeloga bića. Zbog toga sva ona istraživanja i eksperimenti koji se ograničavaju na »izolirane reakcije organizma« riskiraju da slabo upoznaju funkcije organizma. Čovjeka treba studirati i shvaćati kao »cjelovitost«, veli BUGENTAL (1963, 564), i to je zapravo glavni zadatak psihologije.

Kad ROGERS (1951, 486) piše kako »organizam reagira na sve podražaje i iznutra i izvana kao organizirana cjelovitost«, on naglašava istu misao izraženu u GOLDSTEINOVJ i gestalt-psihologiji. ROGERS (1951, 487) odbacuje psihologiju izoliranih proučavanja i tvrdi da je »organizam u svakom času organizirana cjelovitost te da stoga svaka i najmanja promjena u jednom dijelu može pridonijeti izmjeni u drugom dijelu. Zbog toga što god se dogodi, tiče se cijele osobe.«

MAY (1972, 26) izražava istu misao kad veli: »ono što želim ovdje naglasiti jest činjenica da je moguće proučavati čovjeka, a da se on pri tom ne secira, da je moguće pomoći ljudskom biću a da se pri tom ne naruši njegova karakteristika bića«. Nije teško uvidjeti veliki utjecaj koji je izvršila gestalt-psihologija na humanističku orijentaciju istraživanja i proučavanja. Ona je na neki način iskorijenila težnje »atomističkih seciranja ljudskog organizma« i unijela novi pojam u psihološku terminologiju, naime pojam »organizma — kao — kompleksne stvarnosti« (PERLS, 1971, 43).

2.2.2.2. Čovjek je ekspanzivno biće, s težnjom da se autorealizira, socijalan i kreativan

Ovaj »organizam-kao-kompleksna stvarnost« o kojemu govori PERLS (1971, 43) ima neku »unutarnju težnju za ekspanzivnom kreativnošću« (BÜHLER, 1970, 123), za »autorealizacijom« (MASLOW, 1973a, 102), za »ostvarenjem boljih odnosa s drugima« (ROGERS, 1973, 335). Čovjek će to sve ostvariti samo ako postane svjestan, kako veli FROMM (1959, 153), »da je bačen u ovaj svijet... ali da se ne može pomiriti s pasivnom ulogom stvorenja... Povučeni nekom silom da prevlada ulogu stvorenja i pasivnost vlastite egzistencije, on onda biva stvarateljem.« Ovim naglašavanjem kreativne moći čovjeka želi se reći kako »unutarnji procesi utječu na naše mišljenje, osjećanje i djelovanje« (MADDI-COSTA, 1972, 16) i kako se čovjek ne može potpuno shvatiti, ako se promatraju samo izvanjski utjecaji. Čovjeka nećemo nikada potpuno shvatiti, veli FROMM (1959, 104), »dok mu ne povratimo njegovo originalno jedinstvo, dok ne shvatimo da su sva seciranja i sve podjele između osjećanja i mišljenja, između tijela i razuma, ništa drugo nego produkt našeg rezoniranja i da zapravo ne odgovaraju stvarnosti čovjeka«.

Već od samoga rođenja čovjek je kao cjelovitost »tjeran nekim nadama i aspiracijama« (BÜHLER, 1970, 12) prema »vlastitoj realizaciji« (GOLDSTEIN, 1959, 179). Predstavljajući psihologiju zdravlja i uzrasta MASLOW (1971, 29) veli da je on morao »promijeniti svoje ideje u vezi s čovjekom otkada je počeo studirati zdrave, zrele i autorealizirane osobe«. Te osobe su bile potaknute na rast ne nekom potrebom, nekim pomanjkanjem, nego nekom nutarnjom silom koja je usađena u organizmu. »Autorealizacija je proces — veli MASLOW (1973a, 226) — koji je motiviran težnjom za rastom a ne zbog pomanjkanja nečega. Autorealizaciju je teško opisati i definirati. Razni je autori i različito nazivaju. MASLOW (1959, 123) donosi nekoliko sinonimnih riječi kojima su različiti autori opisivali autorealizaciju kao: »aktualizacija, integracija, individualizacija, autonomija, kreativnost, produktivnost«. Svi su oni pri tom imali na umu da se radi zapravo o realizaciji potencijala koje čovjek posjeduje, postajući sve ono što pojedinac postati može.

Čovjek međutim nije sam na ovome svijetu. Njegova realizacija nužno uključuje i odnos s drugima. I upravo po ovom »odnosu-s-drugima« čovjek biva čovjekom (BUGENTAL, 1969, 332). Jedan autentični međuljudski susret »oslobađa čovjeka osamljenosti i čini da on biva sve više otvoren i prema sebi, i prema drugome i prema cijelom svemiru« (HAIGH, 1973, 290). O toj neprestanoj »otvorenosti prema sebi i prema drugima« lijepo piše ROGERS (1970, 39) kad veli: »Čim više se trudim da čujem sebe samoga i da doživim iskustva koja se u meni zbivaju, i što više to nastojim protegnuti i na druge osobe, to više osjećam veće strahopočitavanje pred kompleksnošću životnih procesa. Tako sve manje postajem spreman slijediti već unaprijed određene ciljeve i mete, sve manje spreman formirati i poticati ljude da se kreću u pravcu u kojem ja želim. Više sam zadovoljan kad jednostavno mogu biti svoj, a dopustiti i drugima da budu svoji.«

Tu se zapravo radi o »otkriću da-je-čovjek-u-svijetu« (MAY, 1972, 20) i da to »biti-u-svijetu« u isto vrijeme obuhvaća tri različita područja: »Eigenwelt, Mitwelt und Umwelt« (MAY, 1972, 20). (Te njemačke riječi, koje su gotovo neprevedive, označuju tri područja ljudskog odnosa: odnos sa samim sobom (Eigenwelt), odnos s drugim ljudima (Mitwelt) i odnos s cijelim svemirom (Umwelt). Humanistička psihologija pokušava tako obuhvatiti cijelog čovjeka, u njegovoj totalnosti, dajući i neke odgovore na pitanja sadašnjeg trenutka. Ona se pojavljuje kao jedna pozitivna sila kojoj je uvelike stalo do budućnosti ljudskog roda (BÜHLER, 1974, 9). Ona se zato postavlja protiv svega onoga što prijeti ljudskoj slobodi i autonomiji, osuđujući sve »nehumane i obeshrabrujuće sile našeg tehnoškopskog društva« (MATSON, 1972, 365). Ukratko bismo mogli reći da humanistička psihologija obrađuje ove tri glavne teme:

- Da je moguće studirati čovjeka u pojedinostima samo kad se uzme u obzir njegova »cjelovitost, totalitet« (GOLDSTEIN, 1963);
- Da je čovjek »intencionalno biće« (MAY, 1970a, BUGENTAL, 1965) i kao takav kadar je da se »autorealizira« (MASLOW, 1971);
- Da je čovjek »ekspanzivno i kreativno biće« (BÜHLER, 1964), »otvoren prema sebi i drugima, te sposoban uspostaviti međuljudske odnose« (ROGERS, 1970; HAIGH, 1973).

Tako humanistička psihologija pomaže čovjeku da bolje upozna i sebe i drugoga, da bolje shvati srž svoga bitka. Osim toga ona ga tjera da bude svoj i da se autorealizira.

3. PSIHOPEDAGOŠKE IMPLIKACIJE I NEKOLIKO REFLEKSIJA

3.1. Psihopedagoške implikacije humanističke psihologije u odgoju

U procesu ostvarivanja sebe samoga, tj. u procesu autorealizacije, čovjek dolazi u dodir s drugima. Njegov se »Eigenwelt« konfrontira sa stvarnošću drugoga (»Mitwelt«) u jednom određenom ambijentu (»Umwelt«). Ovo konfrontiranje stvara istodobno i uvjete koji ili favoriziraju ili priječe sazrijevanje i razvoj pojedinca. Odgoj, kao proces koji se »očituje u pomoći odraslih i u zrelosti uznapredovalih ljudi koje daju onima koji još nisu zreli i koji su još u uzrastu« (MÄRZ, 1965, 146), pruža vrlo široko područje pedagoške intervencije. U tom smislu dobro veli BRAIDO (1962, 11) da »pedagoška aktivnost može biti obavljena na mnogo načina i sa mnogo različitih preokupacija: instinktivno ili pod inspiracijom, po običaju ili nadarenosti, razumski ili improvizacijski; s raznim nakanama: humanitarnim, religioznim, moralnim, političkim ili profesionalnim«.

Nemamo nakanu izlagati i razlagati cijelu aktualnu pedagošku problematiku. Zaustavit ćemo se samo na nekoliko generalnih zaključaka o posljedicama koje humanistička psihologija može izvršiti na odgojnom području.

Vidjeli smo kako čovjek našega doba pati od samoće, kako njegov susret sa stvarnošću biva mehaničan, a susret s ljudima sve više »apstraktan« kao da se ne radi o živućim osobama (FROMM, 1965). Osim toga, doživljavamo kako je čovjek uvijek u napasti da igra neku ulogu radije nego da bude svoj. Tako počinje glumiti profesora, inspektora, doktora,

policajca, suca, učitelja, svećenika, roditelja, slugu, učenika, živeći tako »iza pregrada s maskama i predrasudama« (ROGERS, 1970), uronjen u prošlost ili budućnost, zaboravljajući tako da živjeti znači »biti—sada—i—ovdje« (PERLS, 1971). Kakvo onda čudo što u nekoj takvoj situaciji doživljava nutarnji rascjep, postaje »shizoidan« (MAY, 1971) te živi ne-realan svijet potpuno odvojen od stvarnosti. Humanistička psihologija sa svojim fundamentalnim principima »bezuvjetnog prihvatanja drugoga, s maksimalnim respektom i poštovanjem« (ROGERS, 1970) može uvelike pomoći odgojitelju u stvaranju zdrave klime, u pomaganju odgajanicima da rastu, sazrijevaju i sebe ostvaruju.

Osim toga vidjeli smo kako je za humanističkog psihologa više važan »cilj nego metodologija, tehnika i sustav«. Ista stvar bi trebala vrijediti i u nekom pedagoškom susretu. Humanistički će se pedagog zato više interesirati za cilj odgoja nego za tehnike; gledat će u čovjeku jedno jedinstveno, živo psihosomatsko biće, a ne organizam fizičkih i fizioloških podražaja i reakcija.

Humanistički odgojitelj odbacuje sliku čovjeka kao »tabula rasa« koja je potekla od behaviorista, a po kojoj bi čovjek bio kadar »sve učiniti i sve biti jer je u biti samo glina koju se može formirati, kontrolirati, modificirati kako se kome sviđa« (MASLOW, 1974, 11—12). Humanistički pedagog naprotiv polazi od uvjerenja da u svakom čovjeku ima nešto, »srž, špica« (»Kern« kako veli BÜHLER, 1974), jedna nutarnja sila koju treba otkriti i realizirati. Zadaća odgojitelja bila bi upravo to: da pomogne odgajanom otkriti to nešto, tu srž, tu silu, radije nego ga instruirati i modelirati prema već unaprijed određenim formama. MASLOW (1973, 359) zato i naglašava da »odgoj koji ima za cilj stvaranje odraslih, nije ništa drugo nego pomaganje osobama da postanu ono što su kadre postati«. Odgojitelj zato prihvaća odgajanika onakva kakav jest, sa svim njegovim karakteristikama individualnim i osobnim, svjestan da je odgajanik (»puer«, kako veli BRAIDO, 1967, 161) »osoba a ne stvar«. U tom smislu odgojni proces biva jednom progresivnom integracijom ličnosti. Možda najveći doprinos koji učitelji i odgojitelji mogu dati mladoj generaciji jest upravo ta mogućnost da se dožive kao osobe s punim respektom i vlastitom inicijativom u realizaciji sebe zajedno s drugima. U tom smislu i tvrdi BÜHLER (1974, 101): »kad prestanemo učiti našu djecu da budu prema drugima fini, da uspostavljaju s drugima prijateljske odnose... onda smo prestali biti humanisti; zato se humanistički učitelj i odgojitelj trudi da bude nešto više od običnog predavača. On prihvaća odgajanika onakve kakvi jesu i pomaže im da sebe upoznaju i da se ostvare. Izbjegava prijetnje i pokušava stvoriti atmosferu bez straha i tjeskobe.«

Jedan od prvih revolucionara humanističkog smjera na odgojnom području možda je Englez NEILL (1960) koji je u svom *Summerhillu* opisao i teoretsku strukturu i praktičnu primjenu humanističkog odgoja. NEILL kritizira auktoritativno iskustvo i pokušava odgajati djecu bez straha i tjeskobe. On polazi od činjenice da su »djeca dobra, da treba biti na njihovoj strani, da ih treba ljubiti« (NEILL, 1960, 114). On je jedan od rijetko hrabrih ljudi našega doba. Za njega je ROGERS (1960, 393) na-

pisao: »Evo čovjeka koji ima hrabrosti biti ono što vjeruje: a to što vjeruje jest da djeca bivaju boljim upravljačima u atmosferi ljubavi, povjerenja, razumijevanja i odgovornog mira.« Sa svojom odgojnom metodom u *Summerhillu*, NEIL se pojavljuje kao kritičar našega društva (ovdje se misli na zapadnoevropsko društvo) za koje je i sam FROMM napisao da je »nezdravo« (»insane society) jer ne stvara »individualnog, nego omasovljenog čovjeka« (FROMM, 1960, XIV). NEILL (1960, XIV) se naprotiv »interesira za svakog pojedinog odgajnika« i pri tome se trudi da odgoji ljude kod kojih neće biti najvrijednije »imati, posjedovati, nego biti«.

Tako se, eto, u ovoj tehnološkoj eri koja prijete da od pojedinaca stvori masu, kad su međuljudski odnosi ohladili a ljudi sve više postali roboti, humanistička psihologija (i pedagogija) nudi jedan »novi način života« (MASLOW, 1973a), pomažući pojedincima da ostvare što više vlastitih mogućnosti (BUGENTAL, 1965) »sada—ovdje—i—u—ovom—momentu« (PERLS, 1971).

3.2. Nekoliko kritičkih refleksija

Pošto smo se dotakli ovog važnog područja i pokušali razraditi nekoliko centralnih tema u humanističkoj psihologiji, ostaje nam na koncu da se i kritički osvrnemo na neke od njezinih postavki.

U prvom redu upravljamo našu kritiku na metodologiju humanističke psihologije. Razumljivo je što humanistički psiholozi naglašavaju metaforičku (i biografsku) metodologiju, što ističu mogućnost intuitivnog susreta sa stvarnošću (kao reakciju na pretjeranu »znanstvenu metodologiju«). Ali, to treba istaknuti, ni jedna ni druga metodologija ne mogu isključivati jedna drugu. Neprikladnost »znanstvene metodologije« u ophođenju i tumačenju ljudskog bića ne bi smjela stvoriti u nama »antiznanstveni stav«, nego poticaj da se pronađu nove, humanije i adekvatnije metode za proučavanje čovjeka. ALLPORT (1970, 27) zato predlaže da se u psihologiji moraju uvažavati obadvije, i »znanstvena (nomotetska) i metaforična (idiografska) metodologija«. Dobro je da postoje različite metodologije; svakoj treba priznati njezinu vlastitu vrijednost; onima samo, veli ALLPORT (1970, 27) »koje se smatraju isključivo 'ispravnima', ne treba odobravati«.

Humanistička psihologija, zbog svoje kritičnosti prema drugim školama i smjerovima u vezi s njihovom jednostranošću i neprikladnošću u tumačenju i shvaćanju čovjeka, može dati dojam kao da je ona »jedino ispravan put« na psihološkom području, premda humanistička psihologija ide za tim da ostvari integraciju različitih škola i strujanja. Osim toga ovaj humanističko-egzistencijalistički pokret u psihologiji može lako prerasti u neku vrstu škole, iako to nije bilo u zamisli njegovih pokretača. Ovaj pokret bi trebao biti i ostati »stav i briga za razumijevanje strukture ljudskog bića, a ne nekakav sustav ili neka specijalna škola« (MASLOW, 1971, 21).

Naglasili smo kako je prenaplašeno intelektualno odgajanje u prošlosti išlo na štetu afektivnog razvoja ličnosti. Međutim, treba istaknuti i su-

protnu opasnost: samo afektivni način odgoja (kao u *Summerhillu*) bez integracije intelektualne komponente može isto tako štetiti razvoju ličnosti. Istina, dugo se smatralo da je u odgoju dovoljno neke stvari razjasniti pa da bi se moglo promijeniti vladanje pojedinca. Naglasak je dakle bio na intelektualnoj komponenti odgoja (za formiranje dovoljno je informiranje). Međutim, stajalište humanističkih psihologa, koji relativiziraju važnost intelektualne komponente odgoja, ne zaštićuje ih od opasnosti da prijeđu u drugu skrajnost: da previše naglase afektivnu komponentu odgoja (skrajnosti se dodiruju, veli stara mudrost).

Osim toga pojedine riječi, drage humanističkim psiholozima i odgojiteljima, kao npr. »susret« (BUGENTAL, 1965), »rast« (BÜHLER, 1964), »autorealizacija« (MASLOW, 1971) moraju biti shvaćene u kontekstu ljudskog događanja. Dogodi li se da ih se izvuče iz konteksta, mogu lako postati »magične riječi« po kojima bi ova treća psihološka sila zapala u slijepu ulicu istog »pretjeranog pojednostavljivanja« zbog kojega se kritiziralo druge dvije škole behaviorizma i psihoanalize.

Kao što vidimo, pojedine postavke humanističkih psihologa bivaju ambivalentne i ostaju kao neprestano »provlačenje između Scille i Haribde«: jednostavno odupiranje manipulacijama svih vrsta, popraćeno težnjom za realizacijom individualnih kvaliteta. To je ono što daje neki polet i zanos humanističkim psiholozima, ali u isto vrijeme ono može postati i izvorom umora i rezignacije pred opresivnim »jednodimenzionalnim društvom« (MARCUSE, 1967) koje svodi čovjeka na običnu brojku i proizvodi »omasovljene pojedince« (FROMM, 1960).

Čini nam se zato da bi rješenje ovom stavu »između dvije vatre« bilo u tome da humanistički psiholozi ostanu i dalje otvoreni svim mogućim iskustvima, kritički raspoloženi prema svim nehumanim postavkama drugih škola i smjerova, ali da istodobno budu sposobni i kadri i sebe kritizirati, tj. da budu spremni na autokritiku.

4. PERSPEKTIVE HUMANISTIČKE PSIHOLOGIJE

Crvena nit koja se provlači kroz ove naše stranice jest — moglo bi se reći — činjenica da se znanstveni radnik ne smije više osjećati »apsolutno sigurnim u svom laboratoriju, uredu ili razredu« (BÜHLER, 1974, 80). Humanistički se psiholozi osim toga kritički postavljaju pred »znanošću« kad se radi o čovjeku, ističući »plemenitost pojedinca« (BERTALANFFY, 1973, 427), budeći tako sigurnost i uvjerenje u »vlastite sposobnosti« (BÜHLER, 1974, 81: »Der Mensch lernt an sich selbst zu glauben!«). Naglasak je stavljen na »rast«, »ostvarenje«, »realizaciju svih mogućnosti«. Teško je predvidjeti kud bi nas mogla odvesti ovako kreativno »mijenjana« psihologija i kakve su sve njezine perspektive. Budući da nam izgleda nemoguće ulaziti u pojedinosti napraviti ćemo samo nekoliko općih opažanja:

a) Čovjek, u ovom novom psihološkom pokretu neće više biti usredotočen na sebe samoga. Njegova želja da se ostvari u zajednici s drugim imat će kozmičke posljedice.

b) Znanstveni je rječnik stavljao naglasak na »regularnost«, »zakonitost«, »uniformnost«, »predvidivost«. Novi rječnik koji proizlazi iz humanističke orijentacije i koji naglašava »jedincatost«, »kreativnost«, »individualnost« — dat će priliku za proučavanja i drugih mogućih mogućnosti.

c) Ovaj će novi rječnik uzeti u obzir kako i koliko unutarnje iskustvo do kojega čovjek dolazi razmatranjem o sebi, o svojim vrednotama i dostojanstvu, o svojim mogućnostima, može pridonijeti produbljivanju međuljudskih odnosa i u obitelji, i u školama, i u Crkvi, i među vladama, kao i u odgoju uopće.

Tako je eto, prema humanističkim psiholozima »na pomolu jedna nova slika čovjeka i njegove sudbine« (MASLOW, 1971, 189). Teško je dati obrise ove nove psihologije koja se trudi da prostudira čovjeka u njegovoj realizaciji. HARMAN (1973, 421) je ipak pokušao sintetizirati ovaj novi pravac u psihologiji. Prema njemu humanistička psihologija:

— »obuhvaća individualna iskustva zajedno s cjelovitošću stvarnosti« (»totalitet« od BUGENTALA, 1965);

— pokušava sintetizirati različita iskustva koja su katalogizirana pod različitim nazivima, kao »kreativnost«, »hipnoza«, »misticizam« i drugo;

— obuhvaća u proučavanju i ona iskustva koja nadilaze našu spoznaju, kao npr. »kozmičke spoznaje« (BUCKE, 1938), »iluminacije« kod žena i drugo;

— ističe da je proces koji rađa modifikacijom ponašanja kod osoba isti i identičan i u odgoju (u smislu »upoznaj samoga sebe«) i u terapiji (u smislu »budi svoj«) i u religiji (u smislu duševnog sazrijevanja). Humanistička psihologija zato pokušava integrirati: psihoterapiju, odgoj i religiju«.

Moglo bi se ukratko reći da ta »nova slika čovjeka koja je na pomolu« budi ponos u pojedincima. Ona naglašava da je čovjek sposoban za izbor, da je slobodan, da je kadar voljeti i biti odgovoran. Usprkos opasnostima koje nas okružuju, unatoč teškoćama i nehumanostima našega vremena, humanistička psihologija ističe da je moguće ostvariti ljudske kvalitete, da je moguće »realizirati« se (MASLOW, 1971).

DIE HUMANISTISCHE PSYCHOLOGIE — eine »Dritte Kraft« in der Psychologie (II)

Zusammenfassung

In dieser zweiten Abschnitt sind die theoretischen Konzepte zusammengetragen worden. Es ist auch über die Bedeutung der humanistischen Psychologie gesprochen und am Ende sind die Möglichkeiten der Anwendungen in der Erziehung betrachtet worden.

Das Ziel der humanistischen Psychologie ist das Individuum als ein Ganzes zu erforschen und zu verstehen. Die humanistischen Psychologen

glauben dass das Leben eines gesunden Menschen einen Kern hat, auch wenn dieser unbewusst bleiben und nicht der Ursprung und der Bezugsrahmen seiner Handlung sein mag. Im Zentrum steht die erlebende Person und einem Menschen man muss als einem Individuum begegnen. Der Akzent liegt auf spezifisch menschlichen Eigenschaften wie der Fähigkeit zu wählen, der Kreativität, Wertsetzung und Selbstwerkwirklichkeit -im Gegensatz zu einer mechanischen und reduktionistischen Auffassung des Menschen.

Die humanistischen Psychologen glauben, dass der Erziehungsprozess das ganze Leben hindurch anhält. Darum beschäftigen sie sich damit wie das Kind dazu gebracht werden kann, sich selbst und andere zu erkennen und eigenen Grenzen akzeptieren zu können. In all diesen Versuchen wird anerkannt, wie wichtig es ist, dem Individuum zu helfen, seine eigene Werte aufzustellen, die es ihm erlauben, ein sinnvolles Leben zu leben. Wenn wir aufhören, anderen gegenüber feinfühlig zu sein, mit anderen eine Beziehung anzuknüpfen, darin zu geben und zu nehmen, dann verlassen wir den allgemeinen Bereich der Menschlichkeit. Dann sind wir dem Wesen nach keine ethische Humanisten mehr. Die humanistischen Psychologen geben sich die Mühe, um zu zeigen, dass menschliches Leben und Verhalten ein umfassendes System ist, in dem Werte, Ziele und Sinn eine wesentliche Rolle spielen.

Die humanistische Psychologie ist zu Recht wegen ihrer Vernachlässigung der Theoriebildung kritisiert worden. Sie verdankt ihren zunehmenden Einfluss in der Sozialwissenschaften der Einsicht des humanistischen Psychologen, dass seine Menschlichkeit sein stärkstes Werkzeug ist. Soll sie, aber, als wissenschaftlich gelten, so muss sie sich zu einer systematischen und kohärenten Formulierung ihrer Ideen über die Psychologie des Menschen vorarbeiten.

BIBLIOGRAFIJA

- ALLPORT, G. W., *Divenire*, Firenze, Giunti, 1970.
- BUGENTAL, J. F. T., *The search for authenticity*, New York, Holt, 1965.
- *Humanistic psychology*, u *American Psychologist*, 18/1963, 563—568.
- *Werte und existenzielle Einheit*, u Bühler-Massarik, F. (Eds.) *Lebenslauf und Lebensziele*, Stuttgart, Gustav Fischer Verlag, 1969.
- *L'homme ce défi*, u Bugental, J. F. T. (Ed.), *Psychologie et libération de l'homme*, Verviers, Gérard. 1973.
- BÜHLER, CH., *Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem*, Göttingen, Hogrefe, 1959.
- *Values in psychotherapy*, New York, Free Press, 1962.
- *La Psicologia nella vita del nostro tempo*, Roma, Garzanti, 1964.
- Massarik, F., (Eds.), *Lebenslauf und Lebensziele*, Stuttgart, Gustav Fischer Verlag, 1969.
- *Psicologia e vita quotidiana*, Roma, Garzanti, 1970.
- *La vie humaine dans sa totalité*, u Bugental, J. F. T. (Ed.), *Psychologie et libération de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- CORSINI, R., *Counseling and Psychotherapy*, u Borgatta-Lambert (Eds.), *Handbook of Personality Theory and Research*, Chicago, Rand Mc Nally et Company, 1968.

- FREUD, A., *L'io e i maccanismi di difesa*, Firenze, Martinelli, 1967.
- FRANKL, V., *Man's search for meaning*, New York, 1963.
 — *La psychothérapie et son image de l'homme*, Paris, Resma, 1970.
 — *Homo Patiens*, Varese, OARI, 1972.
- FROMM, E., *Values, Psychology and Human Existence*, u Maslow (Ed.), *New Knowledge in Human Values*, New York, Hart Co., 1959.
 — *Foreword*, u Neill, *Summerhill*, New York, Hart Co., 1960.
 — *Dalla parte dell'uomo*, Roma, Ubaldini, 1971.
 — *Il cuore dell'uomo*, Roma, Carabra, 1965.
- GOLDSTEIN, K., *Health as Values*, u Maslow (ed.), *New Knowledge in Human Values*, New York, Harper, 1959.
 — *The Organism*, New York, Am. Book Co., 1963.
- HAIGH, G. V., *La psychothérapie: rencontre interpersonelle*, u Bugental (Ed.), *Psychologie et libération de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- HARMAN, W. W., *Du vin vieux dans des outres nouvelles*, u Bugental (Ed.), *Psychologie et libération de l'homme*, 1973.
- HORNEY, K., *Our inner conflicts*, New York, Norton, 1945.
 — *Neurosis and Human Growth*, New York, Norton, 1950.
- KEYES, K., *Verso i più alti livelli di consapevolezza*, Roma, Ups, 1975.
- KOESTLER, A., *Les trois domaines de la créativité*, u BUGENTAL, (Ed.), *Psychologie et libération de l'homme*, Verviers, Gérard, 1973.
- MARCUSE, H., *L'uomo a una dimensione*, Torino, Einaudi, 1967.
- MATSON, F., *The broken image: Man, Science and Society*, New York, Garden City, 1964.
 — *La terza rivoluzione in psicologia*, u *Servizio informazioni »AVIO«*, 11—12 (1972), pp. 360—365.
- MADDI, S. R. — COSTA, P. T., *Humanism in Personology*, New York, Atherton, 1972.
- MOUSTAKAS, C. E., *Creatività e conformismo*, Roma, Ubaldini, 1969.
- MASLOW, A. H., *New Knowledge in Human Values*, New York, Harper, 1959.
 — *Verso una psicologia dell'essere*, Roma, Ubaldini, 1971.
 — *Motivazione e personalità*, Roma, Armando, 1973a.
 — *The Farther Reaches of Human Nature*, Victoria (Australia), Pelican Books, 1973b.
 — *Alcune implicazioni pedagogiche delle psicologie umanistiche*, u TITONE, R. (Ed.), *Modelli psicopedagogici dell'apprendimento*, Roma, Armando, 1974.
- MAY, R., *Man's search for himself*, New York, New Am. Library, 1953.
 — ANGEL, E. — ELLENBERGER, H. F. (Eds.) *Existence: A new dimension in psychiatry and psychology*, New York, Basic Books, 1958.
 — (Ed.), *Psicologia esistenziale*, Roma, Ubaldini, 1970a.
 — *La psicologia e il dilemma umano*, Roma, Ubaldini, 1970a.
 — *L'amore e la volontà*, Roma, Ubaldini, 1971.
 — *Le désir de l'être: psychothérapie existentielle*, Paris, EPI, 1972.
 — *Intentionality, the heart of human will*, u *Jour. of Humanistic Psychology*, 5 (1965), 202—209.
- NEILL, A. S., *Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing*, New York, Hart Publ. Co., 1960.
- PERLS, F. — HEFFERLINE, R. F. — GOODMAN, P., *Teoria e pratica della Terapia della Gestalt*, Roma, Ubaladini, 1971.
- POLANYI, M., *Knowing and Being*, Chicago, Univ. of Chicago Press, 1969.
- POLANYI, M., *Personal Knowledge*, Chicago, Univ. of Chicago Press, 1958.
- ROGERS, C., *Client-centered Therapy: its Current Practice, Implications and Theory*, Boston, Houghton, 1951.
- ROGERS, C., *On becoming a person*, Boston, Houghton, 1961.
 — *La terapia centrata sul cliente*, Firenze, Martinelli, 1970.
 — KINGET M., *Psicoterapia e relazioni umane*, Torino, Boringhieri, 1970.
 — *Liberté pour apprendre?* Paris, Dunod, 1972.
- RONCO, A., *Introduzione alla psicologia*, PAS-Verlag, 1972.